הא יש ברגלו מכה נפיק בהי מינייהו נפיק אמר רב הונא באותה שיש בה מכה אלמא קסבר סנדל לשום צער עביד וחייא בר רב אמר [א]באותה שאין בה מכה אלמא קסבר לשום תענוג עביד וזו שיש בה מכה מכתה מוכחת עליה ואף רבי יוחנן סבר לה להא דרב הונא דאמר ליה ר׳ יוחנן לרב שמן בר אבא הב לי מסנאי יהב ליה דימין אמר ליה עשיתו מכה ודילמא כחייא בר רב ס״ל והכי קאמר עשית של שמאל מכה ואודא רבי יוחנן לטעמיה דאמר ר׳ יוחנן כתפילין כך מנעלין מה תפילין בשמאל אף מנעלין בשמאל מיתיבי כשהוא נועל נועל של ימין ואחר כך נועל של שמאל אמר רב יוסף השתא דתניא הכי ואמר רבי יוחנן הכי דעבד הכי עבד ודעבד הכי עבד אמר ליה אביי דילמא רבי יוחנן הא מתני׳ [ב]לא הוה שמיע ליה ואי הוה שמיע ליה הוה הדר ביה ואי נמי שמיע ליה וקסבר אין הלכה כאותה משנה [ג]אמר רב נחמן בר יצחק ירא שמים יוצא ידי שתיהן ומנו מר בריה דרבנא [ג]היכי עביד סיים דימיניה ולא קטר וסיים דשמאליה וקטר והדר קטר דימיניה אמר רב אשי חזינא לרב כהנא דלא קפיד תנו רבנן [ג]כשהוא נועל נועל של ימין ואחר כך נועל של שמאל [ג]כשהוא חולץ חולץ של שמאל ואח״כ חולץ של ימין [ד]כשהוא רוחץ רוחץ של ימין ואח״כ רוחץ של שמאל כשהוא סך סך של ימין ואח״כ של שמאל והרוצה לסוך כל גופו סך ראשו תחילה מפני שהוא מלך על כל איבריו: [ה]ולא בתפילין: אמר רב ספרא לא תימא אליבא דמ״ד [ד]שבת לאו זמן תפילין הוא אלא אפילו למ״ד שבת זמן תפילין הוא לא יצא דילמא אתי לאיתויי ברה״ר ואיכא דמתני לה אסיפא ואם יצא אינו חייב חטאת אמר רב ספרא לא תימא אליבא דמ״ד [ה]שבת זמן תפילין הוא אלא אפילו למ״ד שבת לאו זמן תפילין הוא אינו חייב חטאת מ״ט דרך מלבוש עבידא: [ו]ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה: אמר רב פפא [ז]לא תימא עד דמומחה גברא ומומחה קמיע אלא כיון דמומחה גברא אף על גב דלא מומחה קמיע דיקא נמי דקתני ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה ולא קתני בזמן שאינו מומחה ש״מ: [ח]ת״ר [ט]איזהו קמיע מומחה כל שריפא ושנה ושלש אחד קמיע של כתב ואחד קמיע של עיקרין אחד חולה שיש בו סכנה ואחד חולה שאין בו סכנה לא שנכפה אלא שלא יכפה וקושר ומתיר אפילו ברה״ר ובלבד שלא יקשרנו

בשיר

הא יש ברגלו מכה. איכא למידק דנפיק ביחיד והשתא בעי תלמודא בהי מרגליו נפיק: **סנדל לשום צער עביד.** שלא יגנף ביתדות הדרכים ויצטער הילכך כשרואין אותו נועל ויודעין שיש ברגליו מכה אין חושדין אותו שטוען את השני בידו אלא מכירין בו לפי מעשיו שפרסותיו קשות ואינו מצטער ביתדות הדרכים ולא נועלו אלא משום מכה ודיו בזה לבדו. וללשון רבותיי אי נמי מחכו עלה דלא חזו למכה לא שליף לה דמצטער ביתדות הדרכים מחמת המכה: **לשום תענוג עביד.** אדם איסטניס ורך ומכירין מתוך מעשיו שנעל נעלו אחת שהוא איסטניס וזו מכתה מוכחת עלה ומבינין שהמכה מונעתו מלנעול ולא חשדי ליה. ולענין אחוכי נמי לא מחייכי עליה: **עשיתו מכה.** ורבי יוחנן סבירא ליה דהנועל סנדלים נועל של שמאל תחילה ואח״כ של ימין וקס״ד דהכי קאמר ליה א״כ שאנעול זה שוב לא אנעול של שמאל אחריו והנני יוצא ביחיד ועשית את זו של ימין כאילו היתה בה מכה. אלמא קסבר באותה שיש בה מכה נועל: **ודילמא כר׳ חייא סבירא ליה.** דאמר באותה שאין בה מכה נועל והכי קאמר ליה א״כ הריני יוצא ביחיד בזו של ימין ועשית את רגלי של שמאל כאילו יש בה מכה דאלא ביחיד באותה שאין בה מכה: **ואודא ר׳ יוחנן.** דאמר עשית מכה דשמעינן מינה דאי הוה נעיל דימין ברישא תו לא הוה נעיל דשמאל בתריה לטעמיה דאמר דשמאל חשיבא: **תפילין בשמאל.** כדילפינן במנחות (דף לז.) מעל ידכה״ מלא יד כהה דהיינו שמאל שהיא כהה לענין תשמיש: **הוה הדר ביה.** ולא עבדינן כר׳ יוחנן: **אין הלכה.** וכרבי יוחנן בעינן למעבד: **יוצא ידי שניהם.** עביד כתרוייהו: **וסיים דשמאליה וקטר.** נמצא נעילת ימין קודמת לשמאל כי מתניתא וקשירת שמאל לשל ימין כר׳ יוחנן: **חולץ של שמאל.** דזהו כבודו של ימין. בכולהו גרסינן של ימין ברישא חוץ מחולץ: **לא תימא כו׳.** בפרק בתרא דעירובין (ד׳ נו:) מייתינן פלוגתייהו בגמרא: **דילמא.** שקיל להו מרישא אם בא לפנות וממטי להו ד׳ אמות: **דמומחה גברא ומומחה קמיע.** שעשה אדם זה קמיע זו לג׳ אנשים דנעשה אדם זה מומחה שריפא ג׳ אנשים והקמיע מומחה שריפא כתב זה ג׳ אנשים. א״נ שכתב אדם זה ג׳ מיני קמיעים של ג׳ מיני חלאים לג׳ אנשים היינו איתמחי גברא בכל קמיעים שיעשה לעולם ומומחה קמיעה שנעשית ט)[קמיע זו] לג׳ אנשים מחולי זה בין שכתבה רופא זה בין שכתבה רופא אחר נעשה הקמיע מומחה: **אלא כיון דאיתמחי גברא.** בג׳ מיני קמיעות לג׳ בני אדם אע״ג דלא איתמחי קמיע שלא ריפא קמיע זה אדם מעולם: **מן המומחה.** משמע מאדם מומחה: **ולא קתני בזמן שאינו מומחה.** דליהוי משמע דקפיד אמומחה קמיע עצמו. קמיע אינו אלא לשון קשר ודעיקרין של שרשי סממנין נמי קרוין קמיע: **ולא שנכפה.** כלומר לא תימא דלא יצא אלא מי שבא עליו החולי כבר פעם אחת: **נכפה.** היינו חולי שאדם נופל מחמתו לארץ ומכהו ברגשו כמותו ומפילו: **אלא שלא יכפה.** שבא ממשפחת נכפין ודואג שלא יכפה:

בשיר

דעבד הכי עבד. פירוש דברייתא לא פליגא אדרבי יוחנן ולא ר׳ יוחנן אברייתא וה״פ כתפילין אע״ג דימין חשובה לענין בהן יד ובהן רגל וכן לענין חליצה יכול לנעול של שמאל תחילה ברייתא נמי קמ״ל דאע״ג דשמאל חשובה לתפילין יכול לנעול של ימין תחילה וא״ת א״כ אמאי הקפיד רבי יוחנן על רב שמן שנתן לו של ימין כיון דיכול לנעול איזה שירצה תחילה ונראה לר״י דה״פ דעבד הכי עבד מי שרוצה לחבב של שמאל משום מצות תפילין הרשות בידו ומי שרוצה לחבב של ימין יותר משום חשיבות של ימין הרשות בידו ורבי יוחנן היה דרכו לחבב כל שעה של שמאל יותר ורב שמן בר אבא (לא) היה יודע מנהגו: **וסיים** דשמאליה וקטר. אומר ריב״א דדוקא לענין קשירה הוא דחשיבא של שמאל טפי משום דחשיבות תפילין הוא בקשירה אבל איפכא לא ולהאי טעמא יש לנעול של ימין תחלה במנעלים שאין בהן קשירה: **דילמא** מיפסקי ואתי לאתויינהו ד׳ אמות ברה״ר. קשה לר״י דאפילו לא חיישינן דילמא מיפסקו אסור משום דזימנין דאיצטריך לבה״כ ואתי לאתויינהו ד״א ברה״ר דהכי אמר לקמן גבי קמיע ומתוך פי׳ הקונטרס משמע דלא גרס דילמא מיפסקו ופי׳ דילמא שקיל להו מרישא אם בא ליפנות והקדוש מקורבי״ל אומר דגרסינן לה שפיר ואיצטריך טעמא דמיפסקו לתפילין של יד דאין צריך לחלוץ כשצריך *לבה״כ אלא של ראש משום ש״ן: **עד** דמימחי גברא ומימחי קמיע. נראה לר״י שאם כתב לחש אחד בשלש איגרות וריפאו שלשתן ג׳ בני אדם כל אחד אדם אחד היינו מומחי גברי וכאשר רפאו שלשתן אדם אחד בעיא היא בסמוך אי מימחי גברא או לא ודוקא לאותו לחש הוא מומחה אבל לשאר לחשים לא ודוקא שכתבם הוא אבל אחר לא ואם כל אחת מאיגרות ריפא שלש פעמים אפילו אדם אחד מומחות שלשתן ואין הלחש מומחה כל מקום שהוא אלא דווקא איגרת לבדה שהומחת והיינו מומחה גברא ומומחה קמיע שקמיע זה הומחה שריפא שלש פעמים וכתבו אדם מומחה שכתב שלשה קמיעין והועילו שלשתן: **אע״ג** דלא מימחי קמיע. נראה דכל שכן מימחי קמיע ולא גברא שהמחאת קמיע עדיפא מהמחאת הרופא כדמוכח לקמן דבהמחאת קמיע פשיטא ליה דאיתמחי אפילו בחד גברא ובאיתמחי גברא מספקא ליה אי איתמחי בתלת קמיע לחד גברא אי לא: **אע״ג** דלא מימחי קמיע. קשה לרשב״א היכי משכחת לה דאתמחי גברא ולא קמיע כיון שהאיש מומחה לכתוב לחש זה א״כ אגרת זו שכתב ודאי תועיל ואומר ר״י דנ״מ שאם אבד מאגרתו שכתב ג׳ קמיעים ולא הועילו אם הומחה הקמיע מועיל אפילו אבד אדם מאגרתו: **ולא** קתני בזמן שאינו מומחה. קשה לרשב״א דילמא לעולם בעינן תרוייהו ואי הוה תני הכי הוה משמע מומחה קמיע ולא גברא וי״ל דאינו מומחה משמע שפיר בין אגברא בין אקמיע דהא לקמן תניא איזהו קמיע מומחה כו׳ ומוקמינן לה לאמחויי גברא:

כל

מסורת הש״ס

א) [לעיל יט: וש״נ], ב) [ברכות לט:], ג) [תוס׳ ד״ה פ״י], ד) [עירובין לה: לו. מנחות לו:], ה) [שם ולקמן סב.], ו) [תוספתא פ״ה], ז) [לעיל ס. במשנה], ח) [שמות יג], ט) [רש״ל].

◆

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה דילמא מיפסקי וכו׳ אלא של ראש משום ש״ן. עי׳ מנחות לה ע״ב תוס׳ ד״ה אלו תפילין:

◆

רבינו חננאל

סוגיא כחייא בר רב דאמר נועל הרגל שאין בה הכאה, כי הרגל שיש בה הכאה המכה מוכחת עליה, ואדר׳ יוחנן קאי כוותיה. הלא תראה כיון שהביא לו רב שמן בר אבא הסנדל של ימין והיה ראוי לו [להביא] של שמאל, שהדין לנעול השמאל תחלה, אמר לו עשיתה השמאל מכה ואמרת בדעתך כיון שהשמאל מוכה אין לה נעילת סנדל לפיכך הבאתה לי של ימין. ש״מ דסבר ר׳ יוחנן כי מי שאין עליה מכה היא שיש בה נעילת סנדל, ומי שיש בה מכה היא נשארת יחיפה. ואודא ר׳ יוחנן לטעמיה דאמר כתפילין מה תפילין בשמאל אף מנעל בשמאל. ואסקא רב אשי דזמנין חזינא לרב כהנא דנועל של שמאל תחילה ואח״כ של ימין. וזימנין חזינא דנועל של ימין תחילה ואח״כ של שמאל ולא קפיד. וקיי״ל כוותיה דרב אשי דהוא בתרא. ולא בתפילין ואם יצא אינו חייב חטאת. אסיקנא לישנא בתרא אמר רב ספרא לא תימא מתניתין דקתני אם יצא אינו חייב חטאת אליבא דמאן דאמר שבת זמן תפילין הוא, אלא אפילו למ״ד שבת לאו זמן תפילין הוא חייב חטאת ליכא, מ״ט דרך מלבוש עבידן, והוצאה דרך מלבוש אינו חייב ומפורש בפרק אחרון דעירובין. ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה. אוקמה רב פפא אי איתמחי גברא אע״ג דלא איתמחי קמיעא. שרי למיפק ביה בשבת. ודייק ממתניתין דקתני בזמן שאינו מן המומחה ולא קתני בזמן שאינו (מן המומחה) [מומחה] הקמיע עצמו.

א) נראה מזה דרבינו הי׳ לו גי׳ אחרת בגמרא כדר״י ע״כ פי׳ הקמיע כר רב נ״צ.

עין משפט נר מצוה

לב א מיי׳ פ״ט מהל׳ שבת הלכה טו סמג לאוין סה טוש״ע א״ח סי׳ שא סעיף ז:
לג ב טוש״ע א״ח סי׳ ב סעיף ד:
לד ג שם סעיף ה:
לה ד טוש״ע א״ח סי׳ ד סעיף י:
לו ה מיי׳ פ״ט מהל׳ שבת הלכה יד סמג לאוין סה טוש״ע א״ח סי׳ שא סעיף ז:
לז ו ז ח מיי׳ וסמג שם טוש״ע א״ח שם סעיף כה:

◆

רב נסים גאון

אמר רב ספרא לא תימא אליבא דמאן דאמר שבת לאו זמן תפילין הוא וכו׳. משתכח עיקר דילה במסכת עירובין בפרק המוצא תפילין (דף צו) דתניא ושמרת את החקה הזאת למועדה, מימים ימימה ימים ולא לילות, מימים ולא כל הימים פרט לשבתות ולימים טובים דברי ר׳ יוסי הגלילי. ור׳ עקיבא כר׳ יוסי הגלילי סבירא ליה דאמר שבת לאו זמן תפילין היא, כמו שאמרה הברייתא דתניא ר׳ עקיבא אומר יכול יניח אדם תפילין בשבתות וימים טובים, ת״ל והיה לך לאות על ידך מי שצריכין אות יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות. וחקרו בתלמוד לידע איזה תנא דקסבר שבת (לאו) זמן תפילין, ונשאו ונתנו בדבר זה הרבה עד שקיימו כי הוא ר׳ מאיר, כדאמרינן בסיפא אלא האי תנא הוא דתניא המוצא תפילין מכניסן זוג זוג אחד איש ואחד אשה כו׳, עד כאן לא פליגי אלא בחדשות ובישנות אבל באשה לא פליגי דקסברי תפילין מצות עשה שלא הזמן גרמא הוא ונשים חייבות. ומכלל דבריהם למדנו שר׳ מאיר ור׳ יהודה סברי שבת זמן תפילין היא. ועל דעת מי שסבר שבת לאו זמן תפילין היא הויא לה מצות עשה שהזמן גרמא לפי שהיא נוהגת בחול בלבד. ואלו שחייבו הנשים בה סברו כי תורתה נוהגת בכל עת ואינה מיוחדת בזמן ידוע. בפ׳ האשה נקנית (קדושין לה) אמרו מאן שמעת ליה דאמר תפילין מצות עשה שלא הזמן גרמא היא, ואמרו עוד ולר׳ יהודה דאמר ב׳ כתובין הבאין כאחד מלמדין ותפילין מצות עשה שלא הזמן גרמא, מאי איכא למימר. וזה הברייתא דפליגו בה ר׳ יוסי הגלילי ור׳ עקיבא עם הברייתא בתראה דהיא דברי ר׳ עקיבא אשכחנן [נ״א: תמצאם אף] בפס׳ המנחות בפ׳ הקומץ את המנחה (לו.) ואשכחנן [וראה זה תמצא] עוד בגמ׳ דלא תצא אשה במחט נקובה (לקמן סב.) אקשיה אביי לרב יוסף מדברי הברייתא. ואותביה רב יוסף התם קסבר ר״מ לילה זמן תפילין ושבת זמן תפילין.